

PAUL KLEE

Edit. Fernand Hazan, Paris 1958.

Mnogim monografijama na različitim jezicima kao i onim raskošnim katalogizima, što su objelodanjeni na retrospektivnim izložbama Paula Kleea, pridodana je ove godine velika studija o tom njemačkom slikaru, temperamentno napisana od San Lazzara, izdana u Parizu u bogatoj opremi. U njoj su izvrsne reprodukcije u boji Kleeovih djela, većinom onih, što se nalaze kao »Fondation Klee« u privatnom posjedu u Bernu. Ta nova i temeljita monografija prikazuje ne samo opus značajnog slikara, koji je umro u Švicarskoj tražeći uzalud pred smrt švicarsko državljanstvo, već i prikazuje i osvjetljuje interesantnim pojedinostima slikarev život i njegov razvitak. Autor te monografije potanko analizira sasvim jednokratni opus te posebne originalne pojave na području likovne umjetnosti našega vijeka. On vodi čitaoca kroz labirint Kleeovih simbola, metamorfoza, ideograma i metafora, da bi što bolje objasnio tu »čistu magiju«, kako on naziva Kleeova ostvarenja. Utvrđuje, kako u Kleeovoj evoluciji ulazi i proračunanost i protančana osjetilnost gotovo isto toliko kao i spontanost i intuicija. I zaključno na temelju analize crteža, akvarela i slika, što se čine kao igrarija razmaženog i tankočutnog djeteta, koju su kritičari za života Kleeova ocijenili tipičnim slučajem schizofrenije, utvrđuje, da se u toj posebnoj pojavi našao i filozof izrazitom crtom ironije, i neke vrste matematičar, a prije svega i nada sve poet.

San Lazzaro pridonosi za sva ta svoja tvrđenja i zapise Kleeove, koje objelodanjuje u inteligentnom sažetom résuméu. Ti zapisi stvarno u mnogočemu otkrivaju sakrivenu i povučenu gotovo enigmatičnu prirodu toga zanimljivog realizatora snova. Sva je ta, naime San Lazarova studija protkana Kleeovim uzrečicama i njegovim fiksiranim meditacijama, što se priviđaju kao putopisi fantastičnih lutanja po vilinskom vrtu nemirne i melankolične imaginacije. Ti Kleeovi zapisi njegova lutanja ponajbolje mogu objasniti i protumačiti (ako se slike mogu uopće riječima tumačiti) Kleeov čitavi opus kao i njegove različite likovne faze od početne, koja je sva bila u primijenjenom umijeću, pa do posljednje faze, što se igrala ideogramima, simbolima i zakučastim upitnicima o životu i njegovim tajnama – sve do pred smrt.

Ta ista ruka, što je ukusno izabirala šare finih nijansa boje, zapisala je i ovo: »U umjetnosti ne postoji nikakvo jedinstveno pra-